

5. Шпорлюк Р. Українське національне відродження в контексті європейської історії кінця XVIII — початку XX ст. / Україна. Наука і культура. Вип. 25. — К., 1991. — С.159-167.
6. Furnham A., Bochner S. Culture shock. — №4. — 1986. — 205 с.
7. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К.: Т-во «Знання України», 1991. — 240 с.

The approaches to linguistic education of national minorities which are perspective in Ukraine stateforming processes are analyzed in the article.

Key words and word-combinations: national minorities, linguistic education, foreign languages, mother tongue, stateforming process.

Отримано: 29.08.2007 р.

УДК 070 (569.1+477) (09)

Каміран Шейхо

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАРОДЖЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ, ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИРІЙСЬКОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Порівняно основні віхи зародження, розвитку і становлення сирійської і української преси. Зосереджено увагу на тематичних напрямках публікацій, окреслено головні функції сирійських і українських газет.

Ключові слова і словосполучення: Сирія, Україна, преса, колоніалізм, незалежність, журналісти, професійна майстерність, гуманізм, моральність.

Особливості розвитку, становлення, функціонування преси у кожній країні зумовлені, як підкреслював професор В.Й.Здоровега, історичною, політичною, економічною ситуаціями [2, с.5]. Ознайомившись із історією сирійської і української преси, помітимо чимало подібних сторінок. Сирія, як і Україна, століттями були підневільні. Сирію під ігом утримувала Османська, а Україну — Російська та Австро-угорська імперії.

Першою газетою в Україні, що здебільшого відповідала нинішнім уявленням про періодичне видання була «Gazette de Leopold» («Львівська газета»), яку впродовж 1776 р. видавав у Львові французькою мовою «шевальє» Оссуді [4, с.5]. З липня 1783 р. німець Іван Фрідріх Шіц приступив у Львові до видання тижневика польською мовою «Pismo uwiadamiajace Galicji» («Галицькі повідомлення»), який виходив до кінця року, а в січні 1784 р. видавався під назвою «Lwowskie pismo uwiadamiajace» [4, с.10]. Уперше в Україні, у Львові, почали видавати й газету, призначену не для масового читання, а для конкретної аудиторії — часопис «Lemberger k. k. privilegirtes Intelligenz-Blatt» («Львівський цісарсько — королівський привілейований листок для інтелігенції») [4, с.11].

Українська журналістика почалася з російськомовних видань. Вони побачили світ у Харкові. Це – газета «Харьковский еженедельник» (травень 1812 р.). «Харьковский Демокрит» і «Украинский вестник», видані у січні 1816 р. У 1817-1818 р. у Харкові видавався галузевий журнал «Украинский домовод». У середині 1823 р. з великими труднощами вдалося отримати дозвіл цензури на видання «Украинского журнала» під редакцією викладача Харківського університету, літератора О.Склябовського. «Більш-менш сприятливі умови для української журналістики існували не довго. До 1825 р. всі українські видання знову перестали виходити... Не в ліпшому стані знаходилося друковане слово і на західноукраїнських землях. У перші три десятиліття XIX ст. в Галичині не могло бути й мови про будь-яке друковане українське видання» [5, с.5], – підкреслює професор І.В.Крупський. Революційні події 1848 р. були передумовою видання тижневика під назвою «Зоря Галицька. Письмо часове» (15 травня 1848 р.), що було водночас національним та політичним органом Головної Руської Ради. Перша українська щоденна газета «Діло» вийшла у Львові 14 січня 1880 р. Останній номер газети побачив світ 5 вересня 1939 р. Ця газета була «трибуною вільного публічного слова, незалежної політичної думки, послідовно виховувала в людях таку ж потребу в самостійному мисленні, властивому вільній особистості, що керується ідеалами громадянського суспільства» [4, с.341].

Немає потреби називати, характеризувати сотні українських газет, які виникали впродовж довготривалої боротьби за незалежність України, побудову Української Держави. В Україні, як і в Сирії, головними тематичними напрямками газетних публікацій були – утвердження національно-духовних цінностей, державницького мислення, патріотизму, громадянської мужності. Тернистим був шлях сирійської, як і української, преси до сьогоденішнього стану функціонування.

Про друкарство в ісламському світі довідалися через 277 років після винаходу Гутенберга (1450 р.). Спочатку шейх Ісламу видав дозвіл, а потім 5 липня 1727 р. було імперське рішення щодо друкування турецьких, а згодом арабських книг. Першим в арабському світі вважається видавництво, яке заснував Шамс Абдул-Лаг Захар 1733 року в місті Алеппо. У Дамаску перше видавництво було засноване у 1800 р. У ньому 1825 р. надрукували Псалтир. У 1841 р. в Алеппо заснували літографічне видавництво. Тут було видруковано першу нерелігійну книжку арабською мовою «Диван Ібну-ль-Фаріда».

Першим арабом, який видав у Стамбулі 1854 р. арабську газету «Дзеркало справ», був сирійський журналіст Разаку-л-Лаг Хасун аль-Халябі. Газета друкувала політичні статті про російсько-турецьку війну та матеріали про сирійські справи. У деяких статтях Разаку-л-Лаг Хасун аль-Халябі критикував османський уряд. Висока Порта вирішила заарештувати редактора, але він втік до Росії, і його заочно засудили до страти. Разаку-л-Лаг Хасун досконало володів кількома іноземними мовами, перекладав статті із британської преси і публікував їх у газеті. Газета складалася з двох частин: в одній містилися урядові послання, звернення, що пов'язані із внутрішніми справами

у країні; у другій — вміщували неофіційні новини з різних сфер життя, а також інформацію про торгівлю.

Другу арабську газету «Султанат», що виходила у Стамбулі, заснував 1857 р. Олександр Шалгуб, ліванець за походженням. Однак вона проіснувала недовго. Причиною були «фінансова неспроможність її власника, відсутність добрих редакторів, малий попит, бо переважна більшість населення була неграмотною, і протидія турецької влади» [6, с.33].

Першою арабською газетою, що вийшла у світ за офіційною ліцензією османського уряду поза Стамбулом (у Бейруті) у 1858 р., була газета «Сад новин». Її видавав молодий православний ліванець Халіль аль-Хурі. Агатангел Кримський підкреслював, що редактор уникав друкувати матеріали, які могли викликати незадоволення османських властей. Газета досить цікаво подавала науково-літературні матеріали. «Араби відзначали її культурно-просвітницькі заслуги, гуманізм, популяризацію західних знань, поглядів, смаків тощо» [3 с.505].

Однак найдавнішою сирійською газетою, яка почала виходити в Дамаску 19 листопада 1865 р., вважається газета «Сирія». Це була офіційна щотижнева газета на 4-х великих сторінках, половина яких була арабською мовою, а інша половина — турецькою. На кожній сторінці було 4 колонки. Головне призначення цього урядового органу — друкувати офіційні документи. Газета «Сирія» виходила аж до кінця турецького правління у 1918 р. Влада використовувала її для здійснення своїх інтересів, однак газета прислужилася також сирійській громаді через тих просвітителів із арабів-сирійців, які працювали у ній.

Друга сирійська газета «Потік Євфрату» виходила в м. Алеппо з 1867 р. Після дворічного існування її замінила газета «Євфрат», яка спочатку виходила арабською, турецькою і вірменською мовами, потім — лише арабською і турецькою. Газета «Євфрат» припинила своє існування у 1918 р.

В Алеппо також виходила арабська газета «Сіра» (епітет міста Алеппо). Видавав її разом із Гашімом аль-Атаром один із корифеїв арабської журналістики Абдуль-Рахман аль-Кавакбі. Він вважав, що потрібна рівновага у суспільстві, тому закликав надавати більше прав арабам і вони будуть здатні самі захищати іслам від викривлення. Губернатор міста Алеппо тричі змушував закривати газету «Сіра» і накладати арешт на видавництво. Після закриття «Сіри» аль-Кавакбі у 1879 р. випустив свою другу газету «Поміркованість», однак зазнавав тиску від влади і вимушений був у 1898 р. втекти до Єгипту. «Газети «Сіра» і «Поміркованість» були першими зразками вільних національних газет, які боролися із османськими утисками» [6, с.37].

З розвитком арабської преси в Сирії і за її межами виникла потреба створити арабською мовою терміни для понять «газета» і «журнал». Агатангел Кримський зазначав, що Халіль аль-Хурі, видаючи газету «Сад новин» («Хадикат ал-ахбар»), не ламав собі голову над цим питанням, а назвав свою газету готовим чужим французьким терміном «journal». Інші видавці також використовували слова

«сахіфа» («листок, сторінка»), «нушра» («публікація»), «варка хабарійя» («листок з новинами»), «вака'і» («події, відомості»), «джаріда» («свисток») або інші назви. Видавці, журналісти вдалися за кваліфікованою філологічною допомогою до Ібрагіма Язіджія, гідного наступника уже постарілого свого батька, шейха Насіфа Язіджія, і Ібрагім своїм авторитетом запровадив для газети назву «джаріда» («свисток»), а для журналу — «маджала» («кодекс, збірник») [3, с.573].

Хоча османська влада деспотичними методами гальмувала розвиток сирійської преси (створювала цензурні бюро, примушувала використовувати турецьку мову в Сирії як офіційну, переслідувала, арештовувала сирійських патріотів-журналістів), газети і журнали, що виходили, впливали на формування і зміцнення національної свідомості сирійців, громадсько-патріотичної мужності, утвердження прагнення до свободи і незалежності. Ці почуття у свою чергу були передумовами створення і видання нових газет і журналів.

Під час османського колоніалізму найбільше газет виходило у 1908-1918 рр. У Дамаску — 39, в Алеппо — 13, в Латакії — 8, в Хомсі і Хамі — по 6. Загостренню боротьби сирійських арабів проти французьких колонізаторів значно сприяла преса. У період з 1920 року по 1946 рік в Дамаску нараховувалось 46 назв газет, в Алеппо — 23, в Латакії — 16, в Хомсі — 4, у Хамі — 2. Збільшилась кількість газетних видань у незалежній Сирії. З 1946 року по 1958 рік (входження Сирії до складу Об'єднаної Арабської Республіки) в Дамаску побачили світ 57 газет, в Алеппо — 29, в Латакії — 19, в Хомсі — 6, в Хамі — 2. Зазначимо, що всі газети виходили не одночасно. Залежно від суспільно-політичних ситуацій, фінансового забезпечення одні газети «народжувались», інші — припиняли своє існування.

Суспільно-політичні зміни, що тепер відбуваються у Сирії, безпосередньо і опосередковано впливають на розвиток і функціонування газет і журналів. Зіставимо деякі кількісні показники. За тридцять років (з 1970 року по 2000 рік) припинили своє існування 34 газети і журнали. Натомість за 6 років (з 2000 року по 2006 рік включно) відкрито 86 газет і журналів. Серед них партійні газети. Партія соціалістичної єдності Сирії видає газету «Аль-Вахді» («Об'єднання»), Партія демократичного союзу — «Аль-Арабі аль-Дімукраті» («Арабський демократ», Партія соціалістичного арабського руху випускає газету «Аль-Ляказа» («Пробудження»), Соціалістична арабська партія видає газету «Аль-Фаджр» («Ранкова зоря»), Арабська демократична партія має газету «Хізбу аль-Арабі аль-Дімукраті», Партія соціалістичних об'єднань випускає газету «Аль-Місак» («Угода»), органом Комітету комуністичної партії Сирії є газета «Касьюн», Комуністична партія видає газету «Савту-ш-Ша'б» («Голос народу»), Партія комуністів видає газету «Ан-Нур» («Світло»). Станом на 1 січня 2007 р. в Сирійській Арабській Республіці виходить 49 газет (з них 5 провінційних) і 79 журналів.

Наймасовішими газетами є «Аль-Баас», «Ас-Савра» і «Тишрін». У різножанрових матеріалах цих газет та у газетах місцевого значення наголошується, що Сирія відіграє одну з ключових ролей в арабсь-

кому світі. Адже Сирійська Арабська Республіка бере активну участь в ООН, Лізі арабських держав, Організації Ісламська конференція, Русі неприєднаності та інших міжнародних організаціях. Газети пишуть про послідовний і збалансований зовнішньополітичний курс Сирії, яка підтримує роззброєння, виступає за розблокування регіональних конфліктів політичними засобами, проти спроб диктату стосовно країн, що розвиваються.

Досить важливою тематичною складовою сирійських газет є висвітлення розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту. Адже відомо, що у спадщину від колоніального минулого Сирія отримала надто відсталу економіку. Після завоювання Сирією політичної незалежності в 1946 р. у країні почалися заходи, спрямовані на ліквідацію важких наслідків колоніалізму, розвиток національної економіки.

Газети захоплено повідомляли, що Сирія перша із країн Арабського Сходу стала на шлях націоналізації підприємств, які належали іноземному монополістичному капіталові. У 1950-1960 роках преса друкувала репортажі, інтерв'ю, коментарі про те, що у власність держави перейшли майже всі галузі економіки, у яких раніше панував іноземний капітал, — тютюнові компанії, залізниці, електростанції, іноземні та місцеві банки, а також страхові компанії. Нині на долю державного сектора Сирії припадає майже 50% національного доходу, приблизно 75% вартості промислової продукції і 70% основних засобів виробництва. Основу добувної та переробної промисловості складає нафта. Значне місце в економіці займають фосфати.

Газети «Аль-Баас», «Ас-Савра», «Тишрін» у нинішній період розповідають про урядові заходи щодо лібералізації економіки і активізації приватного сектора, на який припадає 25% вартості промислового виробництва. Він займає домінуючі позиції в сільському господарстві, роздрібній торгівлі, сфері послуг, автотранспорті, житловому будівництві.

Майже у кожному числі сирійських газет є освітньо-пізнавальні матеріали на історичні, наукові, літературні, мистецькі, спортивні теми різноманітні повідомлення з чотирьох університетів.

Кожний із читачів може знайти в газетах щось цікаве, корисне, важливе для себе, коли спрацьовує система «потреби — інтерес — цінність». Цим морально-психологічним ланцюжком пронизані, наприклад, репортажі, інтерв'ю, коментарі про державну програму охорони здоров'я сирійських громадян, наукові відкриття, утвердження самотності і самодостатності нації, що вирізняє сирійців у світовій спільноті.

Майже у кожному числі сирійських газет є освітньо-пізнавальні матеріали на історичні, наукові, літературні, мистецькі, спортивні теми, різноманітні повідомлення з чотирьох університетів. Кожний із читачів може знайти в газетах щось цікаве, корисне, важливе для себе, коли спрацьовує система «потреби — інтерес — цінність». Цим морально-психологічним ланцюжком пронизані, наприклад, репортажі, інтерв'ю, коментарі про державну програму охорони здоров'я сирійських громадян, наукові відкриття, утвердження самотності і самодостатності нації, що вирізняє сирійців у світовій спільноті.

Аналіз публікацій у сирійських і українських газетах підтверджують важливу думку професора В.Й.Здоровеги, що «засоби масової інформації повинні інформувати, аналізувати, просвіщати, допомагати управляти державою, розважати і приносити насолоду. Реалізується все це через слово, думку і зображення, через журналістів» [2, с.36]. Тому у Сирійській Арабській Республіці, як і в Україні, дбають про поліпшення професійної майстерності журналістів, щоби «через них, їхнім розумом і серцем створити добре поінформовану, об'єктивну, мислячу, а не ліниву і нудну журналістику» [2, с.36].

Сирійські журналісти особливу увагу приділяють формуванню позитивного іміджу Сирійської Арабської Республіки. Водночас у газетах чимало публікацій про життя країн Близького Сходу, США, Росії, Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії та ін. Зростає зацікавленість у Сирії Україною. Однак, матеріалів про Україну поки що значно менше. Але, на наш погляд, дуже важливо, що публікації, які опосередковано чи безпосередньо стосуються України та політико-соціальних явищ всередині держави, носять об'єктивний характер. Ми зіставили результати аналізу публікацій у газетах «Аль – Баас», «Ас – Савра» і «Тишрін» з результатами контент – аналізу (обрано період з 1 серпня 2003 до 31 грудня 2004 р.), про які мовиться у статті Андрія Юричка «Національні інтереси держави в контексті інформаційної безпеки України». У зазначений період надруковано 4255 різножанрових матеріалів про Україну в 354 газетах і журналах 67 країн світу. «У десятку країн, які найбільше пишуть про Україну, входять Росія, Румунія, Польща, Угорщина, Сербія і Чорногорія, США, Німеччина, Австрія, Білорусь та ЄС. Серед лідерів позитивних публікацій – Австралія, Аргентина, Ватикан. Загалом позитивно про Україну пишуть у 48,52% країн. На жаль, загальна кількість позитивних публікацій становить лише 24,28% від загальної кількості матеріалів про Україну... Кількість нейтральних публікацій становить 15,61% від загальної цільності матеріалів про Україну. Португалія, Австрія, Румунія – країни, де ЗМІ найнегативніше висвітлюють нашу державу (це стосується 25% країн). Тож негативні публікації становлять 60,17% від загальної кількості матеріалів про Україну. Водночас найбільше такого негативу зафіксовано в ЗМІ Росії, Румунії, Угорщини, Польщі, США» [9, с.85], – зазначає Андрій Юричко.

Перші позиції у нейтрально-інформаційному висвітленні життя України посідають ЗМІ Сирії, Кіпру, Кувейту. «Нейтрально-інформаційна» позиція сирійських газет щодо України пояснюється насамперед історичною сирійсько-українською взаємозацікавленістю. Посол Сирійської Арабської Республіки доктор Сулейман Абудяб зазначив, що «в Сирії добре знають Україну, ознайомлені з її промисловим та науковим потенціалом не з чуток. У Сирії працює більше 12 тисяч випускників українських вищих навчальних закладів, і тепер близько 4 тисяч сирійців отримують вищу освіту в Україні. Загалом, Україна – значно ближча нам країна, ніж це здається, коли дивимося на мапу. Хочу сказати, що в часи СРСР Україна була потужним промисловим центром і донині в Сирії працює чимало техні-

ки, виготовленої в Україні. Тому зв'язки потрібно відновити, розширити для обопільної вигоди» [1]. Це, по-перше. По-друге, сирійські журналісти дедалі більше переконуються у тому, що людство може врятувати лише гуманізм. Професор В.Й.Здоровега зазначив, що «для журналіста гуманізм — не просто абстрактне поняття, а цілком конкретна увага і повага до конкретної людини, до її гідності. Журналіст не тільки має право, а й зобов'язаний піддавати критиці неподобства, злочини супроти людини і суспільства в цілому. Він за своїм суспільним призначенням має стояти на захисті правди і справедливості. ЗМІ зобов'язані сприяти не протистоянню, а конструктивному діалогу» [2, с.60]. Тобто, усі журналісти сьогодні повинні усвідомлювати, «відчувати себе « мешканцями» єдиного дому людства, який спільно будують з врахуванням особливостей кожного» [7, с.12].

Зіставлення функціонування сирійської і української преси, аналіз тематичної спрямованості публікацій дає підстави акцентувати, що визначальним у діяльності журналістів є утвердження з допомогою Слова національних і загальнолюдських вартостей. Адже етнічна багатоманітність людства з багатоманітністю мов і культур — основний здобуток людської історії. Тому «журналіст, як і політолог, як соціолог, має вміння бачити в минулому корінь сучасного, проектувати це сучасне на майбутнє» [2, с.28-29], — наголошував професор В.Й.Здоровега.

Список використаних джерел:

1. *Абудияб Сулейман*. Мы, арабы, всегда говорили, что нефть — это наши слезы // Киевский телеграф. — 2005. — 15-21 июня.
2. *Здоровега В.Й.* Теорія і методика журналістської творчості: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і допов. — Львів: ПАІС, 2004. — 268 с.
3. *Крымский А.Е.* История новой арабской литературы. XIX — начало XX века. — М., 1971. — 794 с.
4. *Крупський І.В.* Львів: місто газет і журналів. — Львів: ЛА «Піраміда», 2006. — 188 с.
5. *Крупський І.В.* Національно-патріотична журналістика України (друга половина XIX — перша чверть XX ст.). — Львів: Світ, 1995. — 184 с.
6. *Махмуд Альян аль-Машут*. Історія арабської та сирійської преси (журналістики). — Дамаск, 2002-2003. — 532 с. (Переклад Камірана Шейхо).
7. *Прохоров Е.* Гуманистические ориентиры журналистики // Вест. Моск. ун-та. сер. журналистика. — М., 1998. — №3. — С.10-21.
8. *Шаповал Ю.Г.* «Діло» (1880-1939 рр.): Поступ української суспільної думки. — Львів, 1999. — 384 с.
9. *Юричко А.* Національні інтереси держави в контексті інформаційної безпеки України // Журналістика: Науковий збірник / За ред. Н.М.Сидоренко. — К.: Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту імені Т.Шевченка, 2007. — С. 84-92.

The article compares the main landmarks of origination, development and consolidation of the Syrian and Ukrainian press. It focuses attention on thematic directions of published works, outlines the main functions of Syrian and Ukrainian newspapers.

Key words and word-combinations: Syria, Ukraine, the press, colonialism, independence, pressmen, professional skill, humanism, morals.

Отримано: 13.08.2007 р.